

SÜRREALISM

EELDUS

Mõistuse kontrollist vaba mõtlemine

SÜRREALISM, puhas psüühiline automatism, millega väljendatakse kas suuliselt, kirjalikult või muul moel mõtte reaalsel toimimist. Igasugusest mõistuse kontrollist ja esteetilisest või moraalsetest kaalutlustest vaba mõtte diktaat. (Breton 1924: 41)

EESMÄRK

Surrealistlik kujund

1. ... [sünnib] kahe rohkem või vähem kauge reaalsuse lähendamisest. Mida kaugemad ja täpsemad on kahe lähendatud reaalsuse vahelised seosed, seda tugevam on kujund [...] (Reverdy 1918, Breton 1924: 34)

2. Kahe mõiste teatavast juhuslikust lähenemisest süttis eriline valgus, *kujundi valgus*, mille suhtes me oleme ülitundlikud. Kujundi väärtus sõltub saadud sädeme ilust; ta on järelikult kahe juhi vahelise potentsiaalierinevuse funktsioon. Kui erinevus on vaevumärgatav, nagu võrdluse puhul, siis sädet ei teki. (Breton 1924: 54)

3. [...] vaim ei tuleta kujundi kumbagi elementi teisest, eesmärgiga luua sädet, vaid nad sünnivad samal ajal tegevusest, mida mina nimetan surrealistlikuks, ja mõistus ei jää üle muud, kui seda valgusnähtust täheldada ja hinnata. [...] Vähehaaval jõuab vaim veendumusele nende kujundite üliras reaalsuses. [...] Ta läheb edasi, kantuna neist kujundeist, mis teda kütkestavad [...] See on kõige ilusam kõigist öödest, *välkude öö* [...] (Breton 1924: 56-57)

TEHNIKAD

Aerograafia on värvi pihustamine maalile, kasutades šabloonina kolmemõõtmelist objekti. Seda tehnikat kasutas aastatel 1917–1919 Man Ray ning üks selles tehnikas teostatud töid on tema "Seguidilla" (1919). Nii kontseptuaalselt kui ka tehniliselt pakkus aerograafia kui meetod traditsioonilisest maalimisviisist erineva lähtepunkti. Ray meenutas, et pildi maalimine selle pinda puudutamata oli põnev – see oli otsekui puhas ajutegevus.

Automatism on alates sürrealismi tekkimisest kuni tänapäevani üks sürrealismi peamisi meetodeid, mida eri kunstivaldkondades on kasutatud erinevalt. On olemas näiteks automaatne joonistamine, automaatne värvimine ja automaatne kirjutamine.

Bulletism on tindi pritsimine tühjale paberile, mille järel on kunstnikul võimalik pilte edasi arendada.

Kalligramm on kirjutise pildilise mõju tekitamine, kujundades üheaegselt teksti nii sõnalist kui ka visuaalset aspekti. Ühe pilguga lugemiseks mõeldud tekst ja pilt sellest tekitavad lugejas integreeritud tajumiskogemusse. Kalligrammi kui meetodi töötas välja Guillaume Apollinaire, kelle tekstides sõnad või tähed moodustavad tihti teksti teemaga seotud kujundi.

Kollaaž tekib eri vormide kokkupanemisel uueks tervikuks. Näiteks võib kunstiline kollaaž sisaldada tugevale alusele või lõuendile liimitud ajaleheväljalõikeid, paelu, värvilisi paberitükke, fotosid jne

Kulaaž on automaatne skulptuur, mis saadakse näiteks sulanud materjali, näiteks metalli, vaha, šokolaadi vms valamisel külma vette. Kui materjal jahtub, omandab see juhusliku vormi. Kunstnik võib tulemuse mõjutamiseks kasutada veel lisaks erinevaid tehnikaid. Kulaaži on iidsetest aegadest peale kasutatud ka ennustamisel ning seal tuntakse seda tseromantiana.

Kubomaania on kollaaži allmeetod, mille puhul pilt lõigatakse ruutudeks ning seejärel pannakse ruudud uuesti kokku algset pilti arvestamata. Seda tehnikat kasutas esimesena Rumeenia sürrealist Gherasim Luca.

Lõikamistehnika on põhiliselt kirjanduses kasutatud meetod, mille puhul tekst lõigatakse juhuslikult tükkideks ja paigutatakse uue teksti loomiseks ümber.

Dekalkomaania on protsess, mille käigus kõigepealt kantakse lõuendile paks värvikiht. Kui lõuend on veel märg, kaetakse see mingi materjali, näiteks paberi või alumiiniumfooliumiga. Seejärel kate eemaldatakse enne värvi kuivamist ja saadud värvimuster saab valmis maali aluseks. Seda tehnikat kasutasid palju kunstnikud nagu näiteks Max Ernst.

Unenäoelulugu on eluloo vormis tööalane kokkuvõte, mis kirjeldab kunstniku saavutusi, töid või tegemisi unenägudes. Mõnikord sisaldavad unenäoelulood nii ärkvelolekus kui ka unes saavutatut.

Kajaluuletus on luuletus, mille on koostanud üks või mitu inimest, kes töötavad sama teksti loomise protsessis üksteise järel. Tehnika leiutas Aurélien Dauguet aastal 1972. Luuletuse esimene stroof kirjutakse kaheks veeruks jagatud paberilehe vasakpoolsesse veergu. Seejärel koostatakse lehe parempoolsesse veergu esimese stroofi mis tahes tähenduses "vastand" või "kaja", mis luulele sobib. Kirjutamine toimub automaatselt ja sageli koosneb "vastupidine" stroof foneetilisest vastandist esimesele stroofile. Pikema teose puhul võib kolmas stroof alata siis vasakpoolses veerus "vastandina" või foneetilise vastavusena sellele, mis eelnes parempoolses veerus. Siis võib neljas stroof olla "vastand" või kõlav vastand sellele, mis eelnes sellele vasakpoolses veerus ja nii edasi. Kui luuletus on lõpetatud, on pealkirjaks tavaliselt viimase fraasi, rea või lause kaja.

Pritsimine (*éclaboussure*) on sürrealistlikus maalisis protsess, mille puhul õli- või akvarellvärve pritsitakse tärpentini või veega immutatud lõuendile, saades tulemuseks juhuslikud pritsmed või täpid. See tehnika võimaldab anda pildile ruumilise ja atmosfääri välimuse. Tehnikat kasutas oma maalidel esimesena Remedios Varo.

Entoptiline grafomaania on automaatne joonistamismeetod, mille käigus tehakse kõigepealt tühjale paberilehele punktid ja seejärel ühendatakse punktid kas sirg- või kõverjoonetega.

Kärpimine (*étrécissements*) on visuaalses poeesias taandav meetod, mida võib pidada kollaaži kui aditiivse meetodi vastandiks. Seda kasutas esimesena Marcel Mariën 1950. aastatel. Tulemus saavutatakse kääride või mõne muu teritatud instrumendi abil manipuleerides, lõigates ära pildi osi eesmärgiga kutsuda esile uus pilt.

Oivaline korjus (*cadavre exquis*) on meetod, mille abil koostatakse sõnade või kujutiste kogum. See põhineb vanal salongimängul, milles mängijad kirjutavad kordamööda paberilehele, voltisid selle, et osa kirjutisest varjata, ja andsid selle seejärel järgmisele mängijale, kes lisas lehele oma panuse.

Frottage on tehnika, mille käigus võetakse pliiats või mõni muu joonistustööriist ja "hõõrutakse" sellega tekstuureeritud pinda. Joonistuse võib jätta nii nagu see on või kasutada seda edasise täiustamise alusena.

Suitsutamine (*fumage*) on tehnika, mille puhul küünla või petrooleumilambi suitsu abil tekitatakse paberile või lõuendile jäljendid. Seda tehnikat tutvustas Wolfgang Paalen .

Mäng on sürrealismis oluline uurimismeetod. Eesmärk on kärpida mõistuslikke piiranguid ja murda traditsioonilisi mõttemustreid, et võimaldada kontseptsioonidel vabamalt ja juhuslikumalt areneda. Mängu eesmärk on luua originaalsem tulemus.

Kraapimine (*grattage*) on maalikunsti tehnika, mille puhul (tavaliselt märg) värv kraabitakse lõuendilt maha. Selle töötasid Max Ernst ja Joan Miró.

Kuumutamise on automaatne tehnika, mille töötas välja ja kasutab David Hare, mille puhul säritatud, kuid fikseerimata fotonegatiivi kuumutatakse altpoolt, mis põhjustab emulsiooni (ja tekkiva kujutise, kui see on ilmutatud) juhuslikult moonutamist.

Dešifreerimatu kirjutis on loetamatu või muul põhjusel lugejale arusaamatu tekst. Lisaks automaatse kirjutamise tehnikatele võidakse dešifreerimata kirjutis saada kogumis muude sürrealismi tehnikatega, nagu näiteks entoptiline grafomaania ja suitsutamine. Paljud dešifreerimatu kirjutise meetodid on välja töötatud Rumeenia sürrealistide poolt, liigitades omakorda sürautamatismi hulka.

Tahtmatu skulptuur saadakse millegi hajameelsel manipuleerimisel, nagu näiteks kinopileti kokkukeeramisel ja lahtirullimisel, kirjaklambri painutamisel jne.

Varjatud uudised on mäng, mille puhul ajaleheartikkel lõigatakse üksikuteks sõnadeks või fraasideks ja seejärel pannakse kiiresti uuesti kokku. Sarnaneb lõikamistehnikaga.

Vedeliku liikumine mööda vertikaalset pinda alla on tehnika, mille leiutasid Rumeenia sürrealistid ja mis on nende sõnul üliautomaatne ja dešifreerimata kirjutamise vorm, mille puhul pilt saadakse täiskirjutatud paberile vedelikku tilgutades ning seda siis allapoole voolata lastes.

Paranoiakriitiline meetod on Salvador Dalí leiutatud tehnika, mis seisneb selles, et kunstnik kutsus endas esile paranoilise seisundi, näiteks hirmu, et teised manipuleerivad, sihivad või kontrollivad mind. Tulemuseks on identiteedi psühholoogilise kontseptsiooni dekonstruktsioon, mille tõttu subjektiivsus muutub kunstiteose esmaseks aspektiks.

Piserdamine (*parsemage*) on Ithell Colquhouni leiutatud kujutava kunsti sürrealistlik ja automaatne meetod, mille käigus sõe või värvilise kriidi tolm puistatakse vee pinnale ja seejärel eemaldatakse jääk paber või papp veepinna all.

Fotomontaaž on liitpildi valmistamine, lõigates ja liites mitmeid fotosid.

Siflaaž (*sifflage*) on Jimmy Ernsti kasutatav tehnika, mille käigus puhutakse kujutise inspireerimiseks või selle paljastamiseks vedelat värvi. Vahel nimetatakse seda tehnikat ka suflaažiks.

Sürautomatism on igasugune teooria või tegu, mis viib automatismi kõige absurdsematesse piiridesse.

Triptograafia on automaatne pildistamistehnika, mille puhul filmirulli kasutatakse kolm korda kas sama fotograafi või veetleva laiba vaimus kolme erineva fotograafi poolt, põhjustades selle kolmekordse särituse nii, et mis tahes foto, millel on selge ja kindel objekt, on peaaegu võimatu. Tavaliselt on sellise filmirulli ilmutamine omaette automaattehnika harjutus, mille käigus filmi lõigatakse ainult ketiratta auke loendades, arvestamata negatiivil olevaid kujutisi. Tulemuste kvaliteet meenutab une üleminekuperioodi, mil ühest unenäost saab järsku teine. Kreativist Christopher Thurlow väidab, et avastas selle tehnika, kui tema soov jätkata pildistamist sai ootamatult proovile tõsiasia, et tal oli säritamata film otsa saanud.

(Vikipeedia: Sürrealismi tehnikate loend)

KIRJANDUS

Breton, André (1924). Sürrealismi manifestid. Tlk. Kristjan Haljak. TLK Kirjastus, Tallinn 2019.
 Vikipeedia kaastöölised, "Sürrealismi tehnikate loend," Vikipeedia,
https://et.wikipedia.org/w/index.php?title=S%C3%BCrrealismi_tehnikate_loend&oldid=6489613
 (vaadatud: 28. november 2023).